

Малко след шест часа в една дъждовна мартенска вечер през 1946 година слаб мъж с прошарена коса седи в любимия си бар но хотел „Риц“ и допива поредното си мартини. Решава, че достатъчно се е подкрепил за предстоящото изпитание, плаща сметката, става, облича палтото и нахлупва шапката си. С натъпкано куфарче в едната ръка и чадър в другата напуска бара и излиза в пороя, който се излива над Манхатън. Запътва се през няколко пресечки на запад, към малко партерно помещение на Четиресет и трета улица.

Вътре го очакват трийсетина млади мъже и жени. Записали са се на курс по книгоиздаване, за който Нюйоркският университет е поканил като лектор Кенет Д. Маккормик, главен редактор на „Дъбълдей“. Всички изгарят от нетърпение да си намерят място в света на книгоиздаването и посещават ежеседмичните семинари, за да увеличат шансовете си. Повечето вечери има неколцина закъснели, но днес Маккормик забелязва, че присъстват всички и точно в шест вече са се настанили. Знае причината. Лекцията тази вечер ще бъде посветена на редактирането и той е успял да убеди най-уважавания и влиятелен редактор в Америка да „каже няколко думи по въпроса“.

Максуел Евартс Пъркинс не е известен на широката публика, но е ключова фигура за хората от света на книгите, своеобразен герой. Защото е ненадминат редактор. На млади години е открил велики нови таланти - Ф. Скот Фицджералд, Ърнест Хемингуей и Томас Улф - и е залагал кариерата си на карта заради тях, отправяйки предизвикателство към наложените вкусове на по-старите поколения и променяйки коренно американската литература. Свързан е с една компания - „Чарлс Скрибнър и синове“ - в продължение на трийсет и шест години и през това време нито един редактор в друго издателство не е успял дори да се доближи рекордния му успех да открива таланти писатели и да издава произведенията им. Неколцина от учениците на Маккормик са признали пред него, че тъкмо блестящият пример на Пъркинс ги е привлякъл към книгоиздаването.

Маккормик призовава към тишина, като тупа с длан сгъваемата маса пред себе си, и започва занятието с описание на работата на редактора. Обяснява, че за разлика от преди тя вече не се свежда до коригиране на правописа и на пунктуацията, а става дума по-скоро за решение какво да издадеш, как да се добереш до материала и какво да направиш, за да осигуриш максимален брой читатели. Маккормик заявява, че Макс Пъркинс е ненадминат и в трите. Литературната му преценка е оригинална и необикновено пронизателна, а той се слави с уменията си да вдъхновява всеки автор да прояви най-доброто, на което е способен. Пъркинс е по-скоро приятел на писателите, отколкото взискателен наставник, и им съдейства по всевъзможни начини. Помага им да изградят структурата на книгите си, ако се налага; измисля заглавия, съчинява сюжети; действа като психоаналитик, като утешител на нещастно влюбените, като брачен съветник и като мениджър на кариерата им, заема им пари. Малцина редактори преди него са работили толкова много по ръкописите, но той никога не изменя на своето верую: „Книгата принадлежи на автора“.

В някои отношения, наемква Маккормик, Пъркинс е крайно неподходящ за професията: правописът му е ужасен, пунктуацията му е особена и според собственото му признание чете „бавно като вол“. Литературата обаче е за него въпрос на живот и смърт.

Веднъж пише на Томас Улф: „Нищо не може да бъде толкова важно, колкото една книга“. Отчасти защото Пъркинс е невероятен съвременен редактор, отчасти защото авторите му са знаменитости и отчасти защото самият той е донякъде ексцентричен, за него се носят безброй легенди, в повечето от които има голяма доза истина. Всеки в курса на Кенет Маккормик е чувал поне един спиращ дъха разказ как Пъркинс открива Ф. Скот Фицджералд или как съпругата на Скот, Зелда, на волана на автомобила на съпруга си веднъж полита заедно с редактора в естуара Лонг Айланд Саунд; или как Пъркинс принуждава „Скрибнърс“ да заемат на Фицджералд хиляди долари и го спасява от банкрут. Говори се, че Пъркинс се съгласил да издаде първия роман на Ърнест Хемингуей „Слънце изгрява“ - нещо нечувано - а когато пристигнал ръкописът, едва не изубил работата си заради нецензурния език на текста. Друга любима история за Пъркинс е за любопитния му разговор с крайно консервативния издател Чарлс Скрибнър относно неприличните думи във втория роман на Хемингуей „Сбогом на оръжията“. Говори се, че Пъркинс нахвърлял проблемните думи, които искал да обсъди - „лайно“, „пикня“, „чукане“ - в настолния си календар, без да обърне внимание на надписа отгоре: „Задачи за деня“. Стариат Скрибнър забелязал списъка и отбелязал пред Пъркинс, че здравата е загазил, щом му се налага да си напомня да върши тези работи.

Много истории за Пъркинс са свързани с необуздания творчески процес и темперамент на Томас Улф. Говори се, че Улф пишел „За времето и реката“, облегал своето близо двуметрово тяло на хладилника и използвайки горната част на уреда за писалище, а всеки изписан лист препрочитал и хвърлял в дървен сандък. Говори се също, че накрая трима здравеняци отнесли тежкия сандък при Пъркинс, а той някак успял да оформи въпросното излияние в книга. Всички в курса на Маккормик са чували и за шапката на Максвел Пъркинс, прословутата изтъркана федора, която той носи по цял ден, вътре и вън, и я сваля от главата си чак преди да си легне.

Докато Маккормик говори, живата легенда се приближава към залата на Четиресет и трета улица и тихо влиза. Маккормик вдига поглед, съзира приведената фигура в дъното, млъква по средата на изречението и поздравява госта. Курсистите си обръщат да видят за пръв път най-прочутия редактор в Америка.

Той е на шейсет и една години, висок е близо метър и осемдесет и тежи седемдесет килограма. Чадърът, който носи, изглежда почти не е успял да го предпази - вир вода е и шапката е провиснала над ушите му. Издълженото и тясно лице на Пъркинс излъчва розово сияние, което омекотява изпъкналите му части. В средата на лицето се мъдри волеви червендалест нос, прав почти до върха, където се извива надолу като клюн. Очите му са пастелносини. Улф ги е описал като „преливащи от чудата мъглива светлина, с нещо от далечното морско време в тях, очи на моряк от Ню Ингленд, плаващ с месеци клипер към Китай, в които се таи някакво удавничество, морски дълбини“.

Пъркинс съблича подгизналия си шлифер и остава по негладен костюм от меланж с с жилетка. После очите му се стрелват нагоре и той сваля шапката си, под която се показва гъста стоманеносива коса, вчесана назад от клиновидното очертание в средата на челото му. Макс Пъркинс не се интересува особено какво впечатление създава, и толкова по-

добре, защото тази вечер отначало прилича на търговец с храни и зърно от Върмонт, пристигнал в града с официалните си неделни дрехи, подгизнали от дъжда. Застава пред хората в стаята наглед леко смутен и му става още по-неловко, когато Кенет Маккормик го представя като „доайенът на американските редактори“.

Пъркинс за пръв път говори пред такава група хора. Всяка година получава десетки покани, но отказва всички. Първо, защото слухът му е отслабнал и той страни от големи групи хора. И второ, защото е на мнение, че редакторите на книги трябва да остават невидими. Смята, че публичното им признание би подкопало вярата на читателите в автора и увереността на автора в собствените му способности. Нещо повече, преди да получи поканата на Маккормик, Пъркинс не вижда смисъл да обсъжда професията си. Трудно можеш да откажеш на Кенет Маккормик, една от най-способните и харесвани личности в света на книгоиздаването, който също изповядва разбиранията на Пъркинс относно скритото присъствие на редактора. А може би Пъркинс е усетил колко много са отнели умората и тъгата от собственото му дълголетие и е решил, че е по-добре да предаде знанията си, преди да е станало твърде късно.

Удобно подпъхва палци в ръкавната извивка на жилетката си и подема с леко дрезгавия си благовъзпитан глас:

- Първото, което трябва да запомните - казва той, леко извърнат от слушателите си, - е, че редакторът не допълва книгата. В най-добрия случай той е слуга на писателя. Никога не си придавайте важности, защото редакторът само излъчва енергия. Той не създава нищо.

Пъркинс признава, че е предлагал книги на автори, които дотогава не са имали собствена идея, но твърди, че подобни книги обикновено не са най-добрите им произведения, макар понякога да се радват на финансов успех и на признанието на критиката.

- Най-доброто произведение на един автор е изцяло негово дело - заявява той.

Предупреждава курсистите, че редакторът не бива да вмъква собствената си гледна точка в авторското произведение, нито да променя автора.

- Съвсем просто е - казва Пъркинс. - Не опитвайте да превърнете Марк Твен в Шекспир или Шекспир в Марк Твен. Защото в крайна сметка редакторът може да извлече от писателя само онова, което той носи в себе си.

Пъркинс говори предпазливо, с глухия тембър на човек със слаб слух, сякаш учуден от звука на собствения си глас. Отначало хората се напрягат да го слушат, но след броени минути така притихват, че се чува всяка сричка. Седят и слушат съсредоточено как скромният редактор описва вълнуващите предизвикателства на работата си - търсенето на така наречения от него „истински талант“.

След като Пъркинс приключва с изложението на предварително подготвените си размисли, Маккормик дава думата на курсистите си за въпроси.

- Какво преживяване беше работата ви с Ф. Скот Фицджералд? - гласи първият въпрос.

Сянка от усмивка пробягва по лицето на Пъркинс, който се замисля за момент, преди да отговори:

- Скот винаги се държеше джентълменски. Понякога имаше нужда от допълнителна подкрепа... и от изтрезняване... но пишеше толкова богато, че си струваше.

След това Пъркинс разказва, че му е било относително лесно да редактира Фицджералд, защото той бил перфекционист в работата си и се стремял да изпита всичко. Пъркинс обаче додава:

- Скот беше много чувствителен към критика. В състояние беше да я приеме, но редакторът трябваше да е напълно уверен във всяко свое предложение.

Обсъждането се насочва към Ърнест Хемингуей. Пъркинс обяснява, че Хемингуей се е нуждаел от опора за всяко ново начало в кариерата, още повече на по-късния етап, „защото пише толкова дръзко, както и живее“. Пъркинс е на мнение, че творбите на Хемингуей демонстрират една от добродетелите на неговите герои, „благородство в критичен момент“. Смята, че Хемингуей е склонен прекалено много да се поправя.

- Веднъж сподели с мен, че някои части от „Сбогом на оръжията“ е пренаписвал петдесет пъти - казва Пъркинс. - Редакторът трябва да се намеси, преди авторът да унищожи естествените качества на творбата си, не по-рано.

Пъркинс разказва случаи от работата си с Ърскин Колдуел, после коментира няколко от най-известните романистки, сред които Тейлър Колдуел, Марша Давънпорт и Марджъри Кинан Ролингс. Най-накрая, сякаш курсистите избягват да повдигнат деликатна тема, му задават въпрос относно покойния Томас Улф, от когото Пъркинс се е отчуждил. До края на вечерта хората питат предимно за напрегнатите взаимоотношения на Пъркинс с Улф - най-бурното начинание в неговата кариера. От години се носят слухове, че Улф и Пъркинс са били равностойни партньори в създаването на пространните романи на писателя.

- Том притежаваше огромен талант, беше гений. Дарбата му, както и възгледите му за Америка бяха толкова мащабни, че нито една-единствена книга, нито един човешки живот не могат да поберат всичко, което той искаше да каже.

Докато Улф превръщал своя свят в литература, Пъркинс смятал за своя отговорност да чертае определени граници - на формата и на обема. Това бяха практични договорености, за които самият Улф нямаше време да се замисля.

- Но приемаше ли той предложенията ви охотно?

Пъркинс се засмива за пръв път тази вечер. Разказва как някъде по средата на деловите им отношения се опитал да убеди Улф да премахне голям абзац от „За времето и реката“.

- Беше късно в една гореща нощ и ние работехме в редакцията. Изложих му мотивите си и после мълчаливо зачетох ръкописа.

Пъркинс знаел, че Улф в крайна сметка ще се съгласи да съкрати абзаца, защото причините били смислени от художествена гледна точка. Улф обаче не се предавал лесно. Въртял глава и се люлеел на стола си, обхождал с поглед оскъдно обзаведения кабинет на Пъркинс.

- Аз продължих да чета ръкописа още поне петдесет минути - разказва Макс, - но следях движенията на Том, който най-накрая се вторачи в ъгъла на кабинета. Там бяха окачени палтото и шапката ми, а под шапката, до палтото висеше зловеща кожа от гърмяща

змия със седем рогови пръстена. Била му подарък от Марджъри Кинан Ролингс. Макс погледнал съм Том, който се взирал свирепо в шапката, палтото и змийската кожа.

- Аха! - възкликнал Улф. - Портретът на едни редактор!

И се съгласил на съкращението, но едва след като пуснал малката си шега.

Налага се няколко въпроса от бъдещи книгоиздатели да бъдат повторени, за да ги чуе Пъркинс. Говорът му е накъсан от продължителни и озадачаващи паузи. Той отговаря на въпросите красноречиво, но помежду тях мислите му сякаш се реят сред хиляди спомени.

- Макс изглежда потъваше в света на собствените си мисли - твърди Маккормик години по-късно, - наум правеше някакви свои асоциации, все едно влизаше в някаква стаичка и затваряше вратата.

Като цяло гостуването му е паметно и курсистите са заплениени. Провинциалният янки, изникнал от пороя, препъвайки се, се преобразява пред очите им в легендарната личност от техните представи.